

“De verrassingen zijn juist het mooiste.”

Een onderzoek naar de ‘vluchtkoffer’ van Livinus

Een enorme koffer vol met spullen van de bekende Haagse lichtkunstenaar Livinus komt op mysterieuze wijze in de kelders van het stadhuis van Middelburg terecht. Jaren later geeft een jonge Haagse kunstenaar diezelfde koffer af bij de Vrije Academie in Den Haag, die 63 jaar gelden door diezelfde Livinus is opgericht. Het klinkt als het begin van een spannend boek, maar zo is het gegaan.

De diverse materialen, van foto's en cassettebandjes tot honderden krantenartikelen, tientallen catalogi en aantekenblokken, lagen kris kras door elkaar in de koffer. Ze leken er lukraak in gepropt te zijn. Aan mij, als projectassistent voor GEMAK en de Vrije Academie de taak om op onderzoek uit te gaan. Aangezien ik geen opleiding of ervaring had met archiefontsluiting ben ik naar eigen inzicht begonnen met de verschillende materialen te sorteren; de krantenartikelen op een stapel en de tijdschriften op een andere. Van sommige materialen was zoveel voorhanden dat ik ook subcategorieën gemaakt heb, zoals de onderverdeling in experimentele foto's en portretten van de kunstenaar. Op veel van deze foto's (nr.175 t/m 230) zien we hoe Livinus in 1964 de Sikkensprijs ontvangt.¹

Vervolgens heb ik van de afzonderlijke materialen een genummerde foto en een korte beschrijving gemaakt. De beschrijving en de foto zijn dus via het nummer aan elkaar gekoppeld. Achteraf is dit systeem en de kwaliteit van de foto's niet zoals ik het graag zie, maar desondanks geeft het geheel een goed overzicht van de inhoud van Livinus' koffer. Mijn nadruk lag hierbij vooral op het inzichtelijk maken van deze inhoud. Voor het dieper ingaan op de kunsthistorische kant is veel meer tijd nodig; alleen al de twee aantekenblokken (nr. 002) zijn een studie op zich waard.

Het is volstrekt onduidelijk wie de koffer heeft samengesteld.² Was het Livinus zelf? Of een van zijn persoonlijk assistenten? Dochter Levine herkent in ieder geval de koffer zoals die er in haar ouderlijk huis vele waren. De inhoud van de koffer leek een complete chaos, maar de samensteller heeft wel rake keuzes gemaakt. Alles bij elkaar geeft het een goed beeld van Livinus' carrière. Minder naar voren komt Livinus als persoon. Ook het ontstaan en bestaan van de Vrije Academie, die op 1 november 1947 door Livinus opgericht werd, komt slechts zijdelings aan bod.³ Wat Livinus in ieder geval niet zelf aan de verzameling heeft toegevoegd, is zijn overlijdensbericht uit 1979 (nr. 017) en een uitnodiging (nr. 028) voor de In-Memoriam-expositie van Livinus en zijn vrouw Mieke in de Haagse Kunstkring.

De Magiër van Overvoorde

In de jaren '50 gaat Van de Bundt steeds meer experimenteren. Dat hij hierbij altijd op zoek was naar de grenzen van de mogelijkheden van de grafiek, komt in deze werken nog niet zo naar voren. In de koffer zitten slechts enkele (gedrukte) afbeeldingen van redelijk conventioneel grafisch werk (nr. 014) en een enkele potloodtekening (nr. 16). Dit vormt een contrast met het aantekenblok (nr. 002) waarin Livinus zeer diverse mogelijkheden beschreef om te experimenteren met grafische technieken.

Het zwaartepunt van de spullen in de koffer ligt rond de jaren '60, de tijd dat Livinus experimenteerde met lichtbronnen, lichtgeleidende en lichtgevoelige materialen. In de koffer zitten dan ook vele foto- en chronopeintures (nr. 102 t/m 174), die inmiddels helaas enorm

¹ Specifiek voor zijn experimentele fotepeintures waarvoor hij een machine heeft ontworpen waarmee hij 'schildert met licht'.

² Inmiddels is via Chris Dercon het vermoeden bevestigd dat Livinus de koffer zelf heeft samengesteld. In 1983 is er in de Vleeshal in Middelburg een videomanifestatie geweest waar werk van Jeep en Livinus is vertoond. Chris Dercon heeft de koffer destijds in bruikleen gegeven aan de Vleeshal.

³ Wel komen in diverse artikelen personen naar voren die bij de Vrije Academie betrokken waren, waaronder George Lampe en Frans Zwartjes. Ook bevat de koffer twee prospectussen van de Stichting "De vrije academie voor beeldende kunsten" (nr. 003 en 004) waarvan het jaartal onbekend is.

verkleurd zijn. Ook de meeste geschreven bronnen, zoals tijdschrift- en krantenartikelen, stammen uit deze tijd. Livinus' schilderen met licht sprak dan ook velen tot de verbeelding, evenals zijn samenwerking en ontmoetingen met bekende kunstenaars. Zo ontmoette hij Picasso en Marcel Broodthaers en werkte samen met Karl Heinz Stockhausen en Glenn McKay van Jefferson Airplane. De jongste krantenartikelen stammen uit 1979 en 1980 zijn geschreven naar aanleiding van het overlijden van de kunstenaar. Deze stukken met welluidende titels als "De pionier is dood" en "De Magiër van Overvoorde" zijn vooral biografisch van aard.

Toeval

De persoonlijke mening van de lichtkunstenaar klinkt het meest letterlijk in de audiocassette (nr. 001), waarop een deel van een interview met Livinus staat.⁴ Het was een interessante gewaarwording om zijn stem te horen, na mij al maanden in zijn spullen ingegraven te hebben. Het interview handelt onder andere over de uitgangspunten van Livinus, over wat video naar zijn mening voor heeft op film en televisie en over de noodzaak om mensen kennis te laten maken met verantwoorde kunst, "zodat ze op den duur smaak zullen ontwikkelen." Zo te horen had Livinus het gevoel dat hij niet altijd heeft bereikt wat hij wilde bereiken. Ook financieel kende hij zware tijden. Livinus vertelt dat hij video überhaupt veel leuker vindt dan alle films die je op televisie ziet, omdat het niet allemaal van te voren gecontroleerd is. Dat toevalselement speelde sowieso een grote rol in zijn werk. "Bij video kan je je nog prettig laten verrassen," aldus Van de Bundt.

Ook bij dit project rondom 'de vluchtkoffer van Livinus' speelde het toeval een grote rol: door toeval is de koffer in de Vleeshal in Middelburg blijven liggen, ontstapt aan een rigoureuze schoonmaakactie en uiteindelijk terechtgekomen bij de Vrije Academie.⁵ Dit sluit mooi aan bij de ideeën van Livinus: "Dat moet je houding in het leven zijn, je kunt het niet allemaal van te voren uit gaan kienen. De verrassingen zijn juist het mooiste."

Marleen van Lanen
Projectassistent De Vrije Academie/tentoonstellingsruimte GEMAK

⁴ De andere cassette (nr. 001) is helaas onbruikbaar, vermoedelijk stond daar de andere helft van het interview op.

⁵ De term 'vluchtkoffer' werd door Livinus zelf gebruikt, aldus zijn dochter Levine.